

KAREN HJORTH: Tolder og kvinde. En undersøgelse af kvinders ansættelse i en mandsdomineret etat. Told- og Skattehistorisk Selskab 1998. 120 s., ill.

I årene 1897-1921 blev der ansat 211 kvinder og 543 mænd som det, der senest hed toldelever – for sin tid en nærmest opsigtsvækkende fordeling. Da den formaliserede faguddannelse blev etableret med den første afholdelse af eksamen i 1914, deltog kvinderne her på fuldstændig lige fod med mændene. Der blev endda i uniformsreglementet af 1911 givet en detaljeret beskrivelse af de kvindelige tolderes uniformering – ganske overflødig, for de bestemmelser kom aldrig i brug. Kvinderne forblev helt overvejende på kontoret, og fungerede de i vejerboden, har de som deres mandlige kolleger kunnet nøjes med en kittel. Thi at sende skrøbelige feminine skabninger i havnen eller ud på jernbanetrækket, det var utænkeligt – hvad kunne de ikke komme ud for dér! I 1921 kom loven om ligestilling af mænd og kvinder i statens tjeneste, men det følgende år blev ikke *én eneste* kvinde antaget som toldelev. Først i 1933 begyndte man forsigtigt at tage et par stykker ind, men vel at mærke nogle, som i forvejen havde flere år bag sig som toldkontorister, hvad der skal ses i forbindelse med mobilitetsfremmende bestemmelser i tjenestemandsløven af 1931. Endelig i 1953 ansattes igen en ung pige som toldelev helt på linie med sine mandlige kammerater, hvad der ikke gik upåagtet hen i dagspressen – bl.a. sås i den anledning en pragtfuld tegning af Bo Bojesen.

Alt i alt en forbløffende historie, og som alene ovenstående referat antyder, er der kommet en (sørg)munter lille undersøgelse ud af Karen Hjorths arbejde med dette emne. På grundlag af Toldetatens personaleakter kan der siges meget om de kvindelige tolderes baggrund og virke i Toldvæsenets tjeneste. Forbavsende mange var tolderdøtre, hvad der medvirker til at forklare deres indtræden i den tidlige periode. Det »ulovlige« ansættelsesstop i 1922 skal nok, som forfatteren bemærker, ses i forbindelse med konjunkturerne, krisen i begyndelsen af tyverne, som bevirkede en generel, midlertidig kraftig opbremsning i antallet af nyansættelser og efterfølgende særlige bestræbelser på at sende kvinderne tilbage til kødgryderne. Dette skete bl.a. ved hjælp af den »medgift«, som efter tjenestemandsløven af 1931 kunne give et helt års løn til den kvindelige tolder, som giftede sig, og vel at mærke i den forbindelse tog sin afsked.

Der er mange andre iagttagelser om kvinders vilkår i et etat, hvor de helst ikke skulle gøre karriere, men pænt forblive på kontoret, hvad de til Karen Hjorths irritation kun i alt for høj grad artigt fandt sig i – enkelte undtagelser dog fraregnet. Men fornøjelig læsning er det. Eneste indvending, som man ikke kan afholde sig fra at komme med, er angående den relativt store gruppe »Ikke oplyst« i tabellen side 27, hvor de 211 i den tidlige periode er fordelt efter »Faderens erhvervsgruppe«. Lidt personalhistorisk knofedt ville dog let have kunnet skaffe oplysninger til vej for de sidste seksogtyve vedkommende.

Anders Monrad Møller

OTTAR DAHL: Syndicalism, Fascism and Post-Fascism in Italy 1900-1950, Solum Forlag, Oslo 1999, 180 s.

I sin bog gennemgår Ottar Dahl, tidligere professor i historie ved Oslo Universitet, den ofte noget oversete italienske syndikalisme. Fokus er lagt på symbio-